

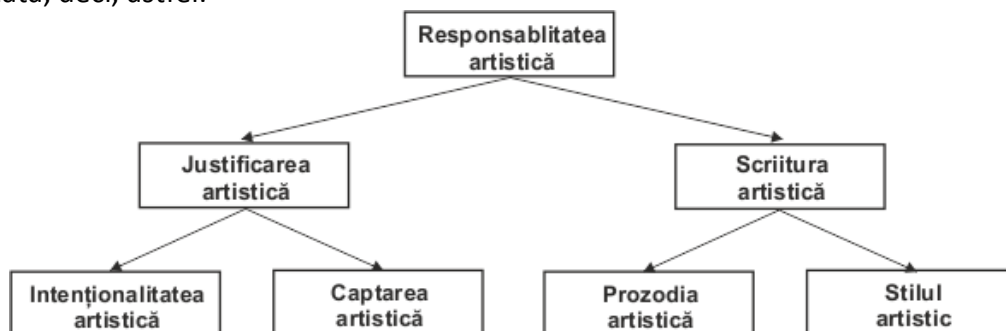
CEREBRALITATEA ÎN ARTA LITERARĂ (III)

Scriitura artistică/constrângerea prozodică (1)

Din punct de vedere auctorial, până acum s-au produs, în cadrul cercetării de față, două acte: primul act – formarea intenționalității artistice, al doilea – formarea captării artistice. Cele două acte conduc, cum am arătat anterior, la ceea ce dorim a numi justificare artistică. Pentru a ajunge la deplina responsabilitate artistică, autorul literar trebuie să mai săvârșească un act, cel-a de-al treilea act auctorial: să producă scriitura artistică. Scriitura artistică implică două componente mutual complementare, deci pandante reciproce, fie că sunt sau nu conștientizate de autorul în cauză: conținutul prozodic al scriiturii, respectiv conținutul stilistic al scriiturii. Spre deosebire de cazul justificării artistice care, de cele mai multe ori (dar nu întotdeauna) se formează în mod secvențial (mai întâi intenționalizarea artistică, apoi captarea artistică), în cazul scriiturii artistice este mult mai frecventă formarea simultană a prozodiei și a stilisticii. Explicația nu este greu de găsit: în timp ce intenționalitatea artistică, respectiv captarea artistică au „scopuri” diferite deși, desigur, convergente, în cazul scriiturii artistice „scopul” prozodiei și stilului este același: construirea vehiculului verbal particular prin care justificarea artistică să fie „reprodusă” în receptorul operei literare.

În intervenția de față voi începe discutarea aspectului prozodic al scriiturii. Mai exact, voi începe examinarea aspectului constrângător al prozodiei – pe care-l numesc factorul alfa al prozodiei –, urmând ca, în altă intervenție, să examinez aspectul eliberator al acesteia – pe care-l numesc factorul beta al prozodiei. De fapt, voi restrânge și mai mult sfera discuției de față, prin selectarea unui singur gen literar care să fie examinat din perspectiva aspectului constrângător, respectiv eliberator al prozodiei: poezia. În intervenții ulterioare, voi examina cei doi factori de prozodie și în cazul altor genuri literare.

În mod sinoptic, responsabilitatea artistică, așa cum s-a format conceptual până acum, poate fi schematizată, deci, astfel:

Voi discuta mai întâi cazul formei fixe de poezie, adică al poeziei în care factorul alfa este prezent, prin examinarea următoarelor specii ale factorului alfa: a) lungimea versuală; b) structura metrică orizontală – ritmul orizontal; c) structura metrică verticală – ritmul vertical; d) rima orizontală; e) rima verticală; f) lungimea epică. Voi spune, încă de la început, că speciile menționate reprezintă componente ale factorului alfa al prozodiei atât în cazul în care sunt prezente (sau reclamate de scriitura pentru care s-a optat), cât și în cazul în care lipsesc (sau sunt rejectate de scriitura pentru care s-a optat). Astfel, de exemplu, nu numai că absența lor constituie factori constrângători pentru poezia fără formă fixă (versul alb) dar, așa cum voi încerca să arăt, absența factorului alfa este mai constrângătoare decât prezența lui (desigur, tot din perspectiva responsabilității artistice, care ne ghidează orice demers teoretico-hermeneutic).

Poate fi utilă o prealabilă caracterizare globală a celor șase specii ale factorului prozodic alfa, din perspectiva concomitentă a trei criterii: 1) natură; 2) semnificație; 3) referință.

	Natură			Semnificație		Referință	
	cantitativă/ dimensională	calitativă	structurală	constitutivă/ constructivă	teoretică/ hermeneutică	micro- statică	macro- statică
Lungimea versuală (alfa1)							
Ritmul orizontal (alfa2)							
Ritmul vertical (alfa3)							
Rima orizontală (alfa4)							
Rima verticală (alfa5)							
Lungimea epică (alfa6)							

Lungimea versuală (alfa1)

Specia de factor alfa pe care o numim lungime versuală (și pe care o vom nota alfa1), se referă la numărul picioarelor metrice din vers, și este o constrângere de tip cantitativ/dimensional. În plus, ea trebuie considerată o lungime microstatică, din moment ce se referă la vers, și nu la întregul poem, precum și ca având o semnificație constitutivă/constructivă.

Din punct de vedere istoric, poezia își are originea în cântecele menestrelilor, de aceea lungimea unui vers trebuie să se coreleze cu capacitatea fiziologică de a rosti acel vers într-o singură „suflare” (de altfel, această constrângere apare și în cazul prozei, atunci când frazele în cauză sunt recitate). Constrângerea de tip alfa1 influențează, în mare măsură, și unele dintre celelalte constrângeri prozodice (îndeosebi ritmul orizontal). O posibilitate de relaxare a acestei constrângeri este aceea a „ruperii” ideii de exprimat în două (sau în mai multe) versuri, dar ritmul rezultat astfel este, oarecum, nenatural, în sensul că se sustrage „cantabilității” originare a poeziei, derivate din expresia ei cântată. Constrângerea prozodică de tip alfa1 este extrem de puternică, deși în lucrările de teorie literară ea este, de obicei, ignorată, trecându-se direct la constrângerea alfa2, puternic dependentă, de altfel, de constrângerea alfa1. Efectul ei constrângător al lungimii versuale se manifestă îndeosebi în obținerea conciziei dar, mult mai important, în obținerea relevanței și, aș spune, a percutanței în formularea ideii poetice din cadrul versului. Autorul este nevoit să esențializeze expresia verbală versuală pentru a se încadra în lungimea acceptabilă a versului. Aici avem un frumos exemplu (dar asemenea exemple vor apărea la fiecare specie a factorului alfa, cum vom vedea în continuare) de creativitate generată de constrângerea prozodică. Un alt impact important al lungimii versuale se exercită asupra temei poetice (sau, cum aș vrea să spun, asupra ideii poetice): dacă este o temă/idee gravă, de meditație filosofică, se alege (nu întotdeauna, desigur, dar de regulă) o lungime versuală mai mare, în timp ce pentru teme/idei poetice mai puțin grave sau dramatice se poate alege o lungime versuală mai mică. La fel, dar tot de regulă, dacă poemul are o încărcătură epică mai accentuată, se alege o lungime versuală mai mare, pe când dacă epicul este absent sau are o relevanță minoră, se alege o lungime versuală mai mică. La aceste ultime influențe pe care le-am evocat este evident că impactul lungimii versuale se extinde dincolo de simpla prozodie, ajungând, cum vom vedea, mai târziu, la stil.

Cel mai important impact al lungimii versuale se exercită asupra celei de-a doua specii a factorului alfa, și anume asupra structurii metrice orizontale, care este cunoscută sub denumirea de ritm dar pentru care voi folosi denumirea de ritm orizontal (alfa2), deoarece aș dori să pun în evidență și un ritm vertical (o structură metrică verticală) a poemului. Cu cât lungimea versuală este mai mică, cu atât spectrul de alegere a structurii metrice orizontale se îngustează, și invers. Aici avem un alt exemplu, peremptoriu și el, privind constrângerea pe care o constrângere o exercită, la rândul său asupra altor constrângeri. Poate, după finalizarea examinării prozodiei artistice, să devină posibilă realizarea unei „hărți” a influențelor directe și a celor mijlocite ale constrângerilor de tip alfa în interiorul acestui tip de constrângeri, precum și în afara lor, adică asupra stilului artistic.

În intervenția următoarea va fi analizată specia de constrângere alfa – structura metrică orizontală sau ritmul orizontal (alfa2).